
Reflexen

G. van den Brink

Het academisch jaar 2010-2011 brachten we met ons gezin door in de Verenigde Staten. We verbleven in Princeton in de staat New Jersey, waar ik een aanstelling als *resident member* had aan het Center of Theological Inquiry (CTI). Dit instituut bestaat uit een gebouw, Luce Hall, op loopafstand van het centrum van Princeton en verder uit een twaalfstal woningen zo'n vier mijl ten noorden van de stad. De huizen zijn verdeeld over vier gelijke blokken van elk drie woningen: twee hoekwoningen dus en een tussenwoning. De hoekwoningen bestaan uit een ruime woonkamer met open keuken, een bescheiden studeervertrek en drie slaapkamers: één op de begane grond en twee op de *second floor* (niet de tweede, maar de eerste verdieping dus – dat is in de VS altijd even opletten als je in de lift staat). De tussenwoningen hebben een slaapkamer minder, en zijn daarmee zeer geschikt voor *scholars* die geen gezin hebben of die zich zonder hun gezin voor enige tijd willen afzonderen voor studie. Alle woningen worden omringd door tuinen zoals men die in de Verenigde Staten veel ziet: grasperken zonder enige afgrenzing, maar vloeiend in elkaar overgaand en aan de achterzijde overlopend in een bosrand. De rustige omgeving vormt een prachtige ambiance om een tijdlang te studeren en tussen de bedrijven door van het weer te genieten – bijvoorbeeld tijdens de *Indian Summer*, de warme najaarsmaanden waarin de bladeren aan de bomen geleidelijk aan veel uitgesprokener geel en rood kleuren dan we in Nederland gewend zijn.

Deze reflexen wil ik gebruiken om enkele indrukken en ervaringen die we te Princeton opdeden weer te geven, waarbij ik voorbij ga aan het onderzoek dat ik er verrichtte om me op de bredere dimensies te kunnen concentreren.

Ross Stevenson en het Princeton-Westminster conflict

De woningblokken van het CTI zijn gelegen aan een ruim opgezette (maar dat is bijna pleonastisch – vrijwel alles in de VS is immers ruim opgezet) cirkelvormige weg, Ross Stevenson Circle geheten. J. Ross Stevenson was 'President' van het theologisch seminarium te Princeton van 1914-1936. Dat was de periode waarin enkele orthodox-gereformeerde hoogleraren zich onder aanvoering van de in Grootegast geboren Cornelius van Til (1895-1987) van het seminarium afscheidten om vijftig kilometer verderop in Philadelphia hun eigen Westminster Theological Seminary te stichten, genoemd naar de Westminster Standards die men in ere wilde houden. De nagedachtenis van

Ross Stevenson wordt in Princeton hooggehouden, maar het mag duidelijk zijn dat hij een niet onomstreden rol speelde in de verwikkelingen die aan de scheuring voorafgingen. Op z'n minst moet je zeggen dat hij niet over de verbindende capaciteiten bleek te beschikken die vandaag belangrijk gevonden worden als het gaat om *people's management*. Maar met zijn stelling dat de gehele presbyteriaanse kerk vertegenwoordigd diende te zijn in het docenten-corps van het seminarium en niet alleen het orthodoxe deel, droeg hij ook actief bij aan de spanningen. In Philadelphia kijken ze daarom wat anders tegen zijn presidentstermijn aan, en het was dan ook een wonderlijke gril van de geschiedenis dat ik juist aan de Ross Stevenson Circle verschillende malen promovendi ontving die afkomstig waren van Westminster Theological Seminary en ook daadwerkelijk vanuit Philadelphia kwamen aanrijden.

Nog altijd bepalen de scheidslijnen van destijds overigens het theologisch klimaatverschil tussen 'Princeton' en 'Westminster'. Westminster kent grote en productieve geleerden, bijvoorbeeld op het terrein van de historische theologie (m.n. Carl Trueman). De theologiebeoefening vindt er nog altijd plaats binnen orthodox-gereformeerde kaders. Vanuit het Nederlandse gereformeerd protestantisme voel je dan ook best de nodige verwantschap, alleen mis je er het piëtisme van de Nadere Reformatie, het bevindelijke element. Daardoor hebben geloof en theologie er iets stars gekregen, op het rationalistische af. Men kan bijvoorbeeld hele lezingen wijden aan de vraag hoe een bepaalde tekst uit Lukas geharmonieerd moet worden met parallelle plaatsen uit de andere evangeliën, zonder ook maar een moment in te gaan op de strekking van de desbetreffende passage, op wat Lukas er nu eigenlijk mee wilde zeggen en wat dat voor ons betekent.

Maar er zijn ook wel Westminster-docenten, werkzaam in Philadelphia of aan de nevenvestiging in Californië, die de luiken openzetten naar de bredere gereformeerde traditie. De meest boeiende theologie in de VS komt momenteel misschien wel van dit type theologen, mensen als Michael Horton en Michael Allen, die vanuit een Westminster-achtergrond een net even wat bredere blik ontwikkelen op het geheel van de gereformeerde (en katholieke) traditie en daarbij bijvoorbeeld ook tot een wat mildere en evenwichtiger beoordeling van Barth komen dan ten tijde van Van Til gebruikelijk was. Al met al lijken de scherpe kanten van het conflict tussen PTS en WTS door de jaren heen zo toch wel wat weg te slijten. Men ziet in Philadelphia inmiddels ook wel in dat in Princeton in elk geval nog klassiek-christelijke theologie beoefend wordt. Het modernisme heeft er bepaald niet zijn grootste triomfen gevierd. En omgekeerd valt in een recente vanuit Princeton geredigeerde bundel (*Karl Barth & American Evangelicalism*, Eerdmans 2011) te lezen dat 'Van Til did not get it all wrong'...

Het Princeton Theological Seminary (PTS)

Ik ga nog even door op het seminarium te Princeton, omdat ik het reilen en zeilen daarvan het afgelopen jaar van nabij heb meegemaakt. Het PTS is gezien zijn inmiddels lange en rijke traditie weliswaar misschien niet helemaal representatief, maar het is qua niveau en kwaliteit wel toonaangevend. En het laat toch ook wel enigszins zien hoe het theologisch onderwijs in de VS in het algemeen in elkaar steekt. Daar komt bij dat PTS komend jaar (in 2012) haar tweehonderdjarig bestaan viert – een goede reden dus om van de overkant van de oceaan eens wat extra mee te leven.

Vrijwel de gehele Ross Stevenson Circle bestaat uit woningen die eigendom zijn van het PTS, en verhuurd worden aan werknemers die daar belangstelling voor hebben – zowel ondersteunend als wetenschappelijk personeel. Hoogleraren en docenten theologie wonen er dus om zo te zeggen op een kluitje, en als CTI-leden zie je ze 's morgens naar college rijden (steevast met de auto, ondanks de toch betrekkelijk geringe afstand tot het seminarium) of 's avonds hun hondje uitlaten. Het seminarium beschikt daarnaast overigens ook nog over woningen in het centrum van Princeton, terwijl weer andere docenten er de voorkeur aan geven een huis voor zichzelf te kopen. Dat laatste is overigens niet voor iedereen weggelegd, niet zozeer omdat de huizenprijzen hoog zijn (dat valt in vergelijking met Nederland nog wel mee), maar vooral omdat de jaarlijkse huizenbelasting die de burgerlijke gemeente heft zeer aanzienlijk is. Mensen met een modaal inkomen, zoals leerkrachten van de basisschool die onze kinderen bezochten, vestigen zich dan ook bij voorkeur in een van de dorpen rondom Princeton. Er zijn in Princeton wel een of twee wijken met kleinere en goedkopere woningen, maar het aanbod daarvan is toch zeer beperkt en wordt volgens boze tongen ook met opzet laag gehouden.

Het feit dat PTS over zoveel woningen in Princeton beschikt – naast nog allerlei andere gebouwen, zoals blokken met studentenappartementen op twee verschillende campussen – geeft dus wel aan dat men niet onbemiddeld is. Dat klopt inderdaad. Of het waar is weet ik niet, maar er wordt zelfs gezegd dat het PTS op het Vaticaan na de rijkste godsdienstige instelling ter wereld is. Behalve de in totaal meer dan honderd gebouwen bezit men *endowments* (fondsen afkomstig uit schenkingen in het verleden) ter waarde van ongeveer 800 miljoen dollar. Dat is natuurlijk een gigantisch bedrag. Gezien de rentebaten et cetera die hierdoor gegenereerd worden kan men jaarlijks vier tot vijf procent ervan uitgeven zonder de financiële gezondheid in gevaar te brengen. Men streeft naar wat genoemd wordt *inter-generational equity*, dus billijkheid in de verdeling van gelden over de huidige en toekomstige generaties. Ik kan natuurlijk niet van binnenuit oordelen, maar mijn indruk is dat men de toe-vertrouwde gelden inderdaad als goede rentmeesters probeert te beheren.

In totaal geeft men jaarlijks ruim 50 miljoen dollar uit, waarvan een kleine 75% afkomstig is uit de genoemde fondsen. Per student wordt er jaarlijks zo'n \$ 83.000 uitgegeven, terwijl het collegegeld (de *tuition fee*) vorig jaar vastgesteld was op \$ 9750. Dat is natuurlijk nog altijd een aanzienlijk bedrag (ruim € 7000), maar veel studenten krijgen vanuit het seminarium aanvullende ondersteuning in de vorm van een *grant* die kan oplopen tot 90% van het collegegeld. De vaak gehoorde klacht dat men in de VS slechts aan een gerenommeerde instelling voor hoger onderwijs terecht kan wanneer men veel geld meebrengt, lijkt dus voor PTS niet op te gaan.

Van meet af aan is PTS een sterk internationaal georiënteerde instelling geweest. Men heeft bewust beleid ontwikkeld om ook buitenlandse studenten aan te nemen, de laatste tijd vooral uit *developing countries*. Momenteel is een kwart van de PTS-studenten afkomstig uit het buitenland (23 verschillende landen) dan wel uit etnische minderheidsgroeperingen in de VS zelf. Doordat veel van deze studenten uiteindelijk teruggaan naar de gemeenschappen waar ze vandaan komen en daar leidinggevende functies krijgen in kerken en theologische opleidingen, laat PTS zijn invloed wereldwijd voelen.

Qua theologische identiteit bevindt PTS zich ergens in het midden van het Amerikaanse kerkelijk spectrum. Het heeft enerzijds niet politieke correctheid tot hoogste theologisch principe gemaakt, zoals sommige liberale seminaries, maar bewaart anderzijds ook afstand tot de stevige orthodoxie die bijvoorbeeld in de seminaria van de zuidelijke baptisten vigeert (wier leider, dr. Albert Mohler, onlangs van veilige afstand geheel misplaatste kritiek op de Protestantse Kerk in Nederland leverde). De slagzin waarmee PTS het jubileumjaar ingaat luidt *Keeping our faith, keeping our promise*. Op de campus, die grenst aan het centrum van Princeton, staan overal banieren die christelijke waarden verwoorden (*faith, integrity, scholarship, compassion, etc.*). Die waarden worden overigens wel doorvertaald in eigentijdse richting, zoals de gelijkheid van mannen en vrouwen als het gaat om de kerkelijke ambten. Bij de buitenwacht staat het seminarium bekend als 'barthiaans', maar dat etiket is in werkelijkheid slechts van toepassing op enkele hoogleraren (zoals George Hunsinger en Bruce McCormack) die flink aan de weg timmeren met spraakmakende publicaties, en op die manier kans zien het imago van het seminarium te stempelen. In werkelijkheid is er een veelheid van theologische perspectieven aanwezig onder docenten en studenten.

Om de reguliere colleges heen wordt het hele jaar door van alles en nog wat georganiseerd aan lezingen, symposia, congressen, alumnidagen, nascholingsbijeenkomsten et cetera. Bekend zijn bijvoorbeeld twee klassieke lezingenreeksen die nog altijd jaarlijks gegeven worden: de Stone Lectures (destijds onder meer verzorgd door Nederlandse gereformeerde theologen als Kuyper,

Bavinck en Hepp) en de Warfield Lectures. Beide bestaan uit vijf à zes lezingen die in één week tijd gehouden worden – de één in het voorjaar, de ander in het najaar. Ik was zelf dit voorjaar in de gelegenheid enkele Warfield-lectures bij te wonen. Die werden ditmaal verzorgd door David Kelsey, een alweer wat oudere theoloog die decennialang doceerde aan de universiteit van Yale. Kelsey maakte reeds in de zeventiger jaren naam met een boek over het gebruik van de Bijbel in de dogmatiek (*The Uses of Scripture in Recent Theology*, 1975), publiceerde sindsdien echter jarenlang niet zo heel veel substantieels – om in 2009 iedereen te verrassen met een zeer omvangrijke tweedelige theologische antropologie, *Eccentric Existence*. Deze studie, waar hij twintig jaar aan gewerkt had, werd meteen breed ontvangen als een werk van uitzonderlijke klasse, onder meer vanwege de stevige bijbels-theologische worteling en de creatieve verwerking van eigentijdse vragen. In zijn Warfield-lectures maakte Kelsey een begin met het ontvouwen van de godsleer die het complement moet gaan vormen van deze antropologie. Hopelijk komen zijn *lectures* te zijner tijd in boekvorm uit, evenals de een jaar eerder door de Schotse dogmaticus David Fergusson gehouden lezingen over de voorzienigheidsleer.

De presbyteriaanse kerkfamilie

Van huis uit is het PTS presbyteriaans. Om precies te zijn is het het oudste en grootste van de tien seminaria die uitgaan van de Presbyterian Church (USA). Deze PCUSA – niet te verwarren met de PCA, de kleinere en orthodoxere Presbyterian Church in America (ontstaan in 1973) waar onder andere Redeemer Presbyterian Church van Tim Keller toe behoort – is de moederkerk van de presbyterianen, dat wil zeggen de uit de Schotse reformatie stammende gereformeerden. Ook al neemt haar ledenaantal al gedurende zo'n dertig jaar geleidelijk af (in 2009 zelfs met 2,9%), ze is met ruim twee miljoen leden nog altijd de grootste en publiekelijk meest zichtbare presbyteriaanse kerk in de VS. Momenteel is de kerk verwickeld in een hoog oplopend intern debat over de wijding van ambtsdragers die in een gelijkgeslachtelijke relatie samenleven. Een meerderheid van de classes, hier *presbyteries* geheten, stemde afgelopen voorjaar voor het buiten werking stellen van een pas in 1997 aan de kerkorde toegevoegde bepaling, die de bevestiging en inzegening in het ambt verbiedt van hen die buiten het (heteroseksueel opgevatte) huwelijk niet in onthouding leven.

Een grote groep kerkleden en leiders die door dit besluit verontrust is – in augustus jongstleden kwam men met maar liefst 1500 ambtsdragers in Minneapolis bijeen – beraadt zich nu op te nemen stappen. Vertrekt men om een eigen kerkverband op te richten (de zoveelste presbyteriaanse kerk die

het continent rijk is), of is het mogelijk een soort Gereformeerde Bond te vormen in de PCUSA? Die laatste optie wordt wel overwogen, maar lijkt bemoeilijkt te worden doordat het presbyteriaanse kerkrecht net wat minder flexibel is en wat meer centrale aansturing kent dan het Nederlandse gereformeerde. Nu ik dit schrijf, medio oktober 2011, lijkt het een kant uit te gaan die elders ook wel beproefd is, namelijk het mogelijk maken van niet-geografische *presbyteries*. Daarin zouden verontrusten zich dan kunnen verenigen om zodoende elkaar te kunnen ondersteunen en alsnog een verschil te maken in het grote geheel. Tegenstanders vrezen echter dat men op die manier het presbyteriale principe in feite loslaat en op termijn congregationalistisch wordt.

Overigens wil Princeton Theological Seminary niet meer als een exclusief-presbyteriaanse instelling te boek staan. Formeel is het ook een zelfstandige instelling. Men trekt momenteel ook studenten en docenten aan uit allerlei andere christelijke denominaties – zoals elke diertuin een zebra wil, wilde het PTS mij ook wel als docent hebben, vertelde een niet-presbyteriaanse collega zelfs. Men wil dus bewust de oecumenische breedte van de wereldkerk in huis halen, ook met het oog op de vorming van de studenten. Het *mission statement* geeft echter nog wel altijd in goed-gereformeerde bewoordingen aan dat

... the Seminary stands within the Reformed tradition, affirming the sovereignty of the triune God over all creation, the Gospel of Jesus Christ as God's saving word for all people, the renewing power of the word and Spirit in all of life, and the unity of Christ's servant church throughout the world. This tradition shapes the instruction, research, practical training, and continuing education provided by the Seminary, as well as the theological scholarship it promotes.

Graden en opleidingen aan het PTS

De belangrijkste graad waarvoor men aan het PTS kan studeren is de zogeheten Master of Divinity, afgekort (ook in het spraakgebruik) tot MDiv. Dit is een predikantsopleiding in de klassieke zin van het woord. Van de 309 studenten die solliciteerden voor een plaatsje in deze opleiding konden er afgelopen september 124 beginnen. Men moest dus 60% van de aspirant-studenten teleurstellen! Dat is wel een zeer opvallend en schrijnend verschil met de Nederlandse situatie, waar alle theologie-opleidingen juist lijken te hengelen naar elke individuele student die langskomt. Maar het PTS is dan ook een prestigieuze plek om te studeren, en de stipendia zijn er zoals gezegd hoog, op het niveau van de zogeheten *Ivy League* universiteiten (Yale, Harvard, Princeton, Brown, Columbia, Dartmouth, Cornell en de universiteit van

Pennsylvania – alle in het noordoosten van de VS). Van de 124 uitverkoren seminarium-studenten zijn er 48 presbyteriaans, de overigen komen uit allerlei andere kerken. De gemiddelde leeftijd is 28 – het gaat om een *graduate* opleiding, ieder moet dus al minstens een bachelor gedaan hebben; en er zijn natuurlijk ook late roepingen bij. In alle PTS-opleidingen bij elkaar traden 166 nieuwe studenten toe, van wie twintig uit het buitenland en veertig uit minderheidsgroeperingen in de VS (met name Afro-Amerikanen, *Hispanics* en Aziaten).

In totaal studeren er 540 studenten aan het seminarium; er zijn ongeveer 50 hoogleraren en docenten. De docent-student ratio is dus ongeveer 11, wat natuurlijk prachtig laag is. Wat betreft hun geestelijke ontwikkeling worden de studenten gestimuleerd deel te nemen aan de dagelijkse *worship services* van circa twintig minuten die gedurende collegeperiodes gehouden worden in de op de campus gelegen kapel. Deze diensten worden geleid door een docent of student, die daarbij in principe een lectionarium van de PCUSA aanhoudt. Elke vrijdag wordt ook het Avondmaal bediend. Voor pastorale zorg, bijstand en begeleiding kunnen studenten terecht bij de aan de kapel verbonden pastor. Er is een studentenkoor dat onder leiding van de *Director of Music* veelsoortige muziek van hoge kwaliteit ten gehore brengt. De algehele verantwoordelijkheid voor het reilen en zeilen van het seminarium berust bij de *President* – misschien nog het best te vergelijken met de rector van een universiteit. Het betreft een functie die doorgaans niet tijdelijk, maar permanent is. Ze vergt dan ook nogal wat gaven, niet alleen van academische, maar vooral van communicatieve en administratieve aard: men moet goed kunnen besturen, mensen kunnen binden, de doelstellingen van het instituut helder voor het voetlicht kunnen brengen, en vooral ook nieuwe fondsen aan kunnen boren. De President is een min of meer publieke figuur die als het ‘gezicht’ van het seminarium naar buiten dienst doet. Sinds 2004 berust deze taak voor wat betreft PTS bij Iain Torrance, voormalig hoogleraar patristiek en christelijke ethiek, en zoon van de bekende Schotse theoloog Thomas F. Torrance (1913-2007).

PhD-studenten

Onder de studenten die afgelopen september met een studie aan het PTS begonnen, waren er elf die waren toegelaten tot het PhD-traject, wat betekent dat ze een proefschrift kunnen gaan voorbereiden. In totaal zijn er ongeveer 100 PhD-studenten, die een vijfjarig traject doorlopen. Ik zoom even wat nader in op wat er zoal van hen verwacht wordt. De eerste twee jaar dient full-time besteed te worden aan *coursework* – college lopen dus. Men dient hiervoor ook *resident* te zijn, dus in het seminarium of in elk geval in de omgeving

daarvan te wonen. De cursussen in deze eerste twee jaren vinden plaats over de volle breedte van de theologische encyclopedie. Het accent ligt dus nog niet zozeer op de diepte maar op de breedte. Men wordt gevormd tot allround theoloog. In het tweede jaar dient gaandeweg een dissertatie-onderwerp vorm te krijgen. De student mag keuzevakken en papers gebruiken om bepaalde ideeën hiervoor te testen. Aan het eind van het tweede of in de loop van het derde jaar, als alle cursussen gevolgd zijn, moeten omvattende examens (*comprehensive exams*) afgelegd worden, in de vorm van schriftelijke examens en papers per vakgroep, gevolgd door een afsluitend mondeling examen dat circa twee uur duurt. Men kan voor het geheel van deze examens slagen, voorwaardelijk slagen, of zakken.

Is de student geslaagd, dan stelt het seminarium een dissertatiecommissie in (met een lid van het docentencorps als voorzitter), die met de student het onderwerp voor diens dissertatie (*PhD-thesis*) gaat uitwerken in een formeel 'proposal'. Dit kan dus aan het eind van het tweede of in de loop van het derde jaar gebeuren. In elk geval zal het *proposal* goedgekeurd moeten zijn tegen het eind van het derde jaar, anders riskeert men een *consilium abeundi*. Men blijft in dat geval steken in de zogeheten ABD-fase ('all but dissertation') – die overigens wel enige erkenning geniet en voordelen op de arbeidsmarkt biedt boven het in het geheel geen PhD-programma gevolgd hebben. De leden van de dissertatiecommissie van een student mogen in de vakantieperiodes niet lastiggevallen worden met verzoeken om begeleiding of feedback. Hetzelfde geldt voor als ze met studieverlof zijn, al kunnen in dat geval wel vervangers aangetrokken worden. De student moet dus goed plannen.

De jaren 4 en 5 worden vervolgens besteed aan het schrijven van de dissertatie. Men hoeft hiervoor niet langer *resident* te zijn. Een proefschrift aan PTS mag maximaal 250 bladzijden beslaan – een prima regel mijns inziens; wil men een dikker boek schrijven, dan moet men daar speciaal toestemming voor vragen. De verdediging van de dissertatie vindt plaats tijdens een publiek mondeling examen, maar is minder 'opgetuigd' dan een Nederlandse academische promotie. Na afloop kan de kandidaat namelijk nog bepaalde wijzigingen moeten doorvoeren in de tekst van zijn dissertatie, en in dat geval is men aan het einde van de academische zitting dus nog niet van alles af! Pas als de definitieve tekst in orde is bevonden, wordt de dissertatie in microfilm ter beschikking gesteld aan de *scholarly world* (m.n. aan universiteitsbibliotheken). Pas dan heeft men ook alles gedaan om de graad van *doctor in philosophy* (PhD) te ontvangen. Dat laatste gebeurt tijdens een grootscheepse en plechtige *graduation ceremony* aan het eind van het cursusjaar, samen met alle andere seminariumstudenten die een bepaalde opleiding hebben afgerond. Er wordt sterk op aangedrongen dat het werk aan de dissertatie in de tweede

helft van het vijfde studiejaar echt afgerond wordt. Part-timers krijgen een jaar extra de tijd. Maar wie zonder speciale redenen negen jaar na aanvang van de PhD-studie nog niet met succes zijn of haar dissertatie verdedigd heeft, wordt niet langer als PhD-kandidaat beschouwd.

Het hele systeem is dus gericht op studeerbaarheid. Je bent als promovendus in principe ook bepaald niet eenzaam. Een traject voor buiten-promovendi die grotendeels tussen de bedrijven door in hun schaarse vrije tijd moeten studeren, kent men niet. Daar staat natuurlijk tegenover dat een PhD-studie wel betaald moet worden, en dikwijls niet goedkoop is. Anders dan bij ons worden studenten ook niet gestimuleerd bijbaantjes te zoeken, of het moet zijn als *teaching assistant* of *research assistant*, zodat men toch met het vak bezig is. Wel kan men op allerlei manieren *funding* krijgen om de collegegelden te kunnen betalen, niet alleen vanuit het seminarium zelf, maar ook bij NWO-achtige overheidsorganen. Daarbij geldt wel, dat wie de meest indrukwekkende cv kan overleggen kans maakt op de meest coulante behandeling; maar sociale overwegingen spelen ook wel vaak een rol.

Vergelijking met het Nederlandse promotietraject

Deze opzet van de Amerikaanse PhD-opleidingen – in de geesteswetenschappen lopen ze over de hele linie min of meer parallel aan die van het PTS, al kunnen de aantallen jaren variëren – maakt dat sommige promovendi liever op zoek gaan naar alternatieven. Een traject als buitenpromovendus aan een klassieke Nederlandse universiteit valt voor hen soms te prefereren boven een opleiding aan een kerkelijk seminarium. Niet alleen heeft zo'n Nederlands diploma meer aanzien (zeker wanneer het van een openbare universiteit afkomstig is), maar ook hoeft men er weinig voor te betalen en niet twee jaar college te lopen. Men kan meteen beginnen met het schrijven van een proefschrift. De praktijk leert echter, dat men toch eerst ook wel geruime tijd nodig heeft om zich goed in te werken in het vakgebied, het thema af te bakenen en de *proposal* af te ronden (in Nederland ook steeds vaker in een strak format gegoten, dat door de promotiecommissie van de faculteit goedgekeurd moet worden voordat men aan de slag mag gaan). En daarna komt het vooral aan op discipline! Niet iedereen kan die opbrengen. Net als in Nederland komen andere belangen of interesses soms bovendien, raakt men hoe langer hoe meer verstrikt in de beslommeringen des levens, en/of neemt de motivatie geleidelijk aan af. Van promotores wordt daarom steeds vaker verwacht dat zij hun studenten regelmatig aansporen om de vaart erin te houden. Al is dat delicaat (misschien heeft de promovendus wel heel goede redenen om zijn tijd ook aan andere dingen te besteden), iedereen heeft er wel belang bij dat buitenpromovendi-trajecten niet eindeloos voortslepen.

De laatste tijd proberen Nederlandse geesteswetenschappelijke faculteiten juist om die reden geleidelijk aan elementen uit het Amerikaanse systeem van promoveren over te nemen door de oprichting van zogeheten *Graduate Schools* (men doet geloof ik geen moeite meer zo'n term nog te vertalen). Men wil deze graag een volwassen aanblik geven, maar in de praktijk gaat dat vaak moeizaam. Toch blijkt ook het Amerikaanse systeem bepaald niet feilloos. Van de *PhD-students* die verspreid zijn over de 282 universitaire instellingen waaraan men kan promoveren, behaalt slechts 57% binnen tien jaar de eindstreep. Zo'n 30% is dan al uitgevallen, terwijl de resterende 13% in de jaren daarna alsnog promoveert. Ik vermoed overigens dat deze scores aan het PTS wel een slag hoger liggen.

De academische setting in Princeton

In Princeton worden PhD-studenten wel extra gemotiveerd door de studieuze omgeving. Het seminarium bevindt zich vlakbij de universiteit van Princeton (meestal de vierde op wereldranglijsten) en studenten kunnen over en weer gebruikmaken van elkaars faciliteiten. Het bibliotheekbeleid bleek onderling op elkaar afgestemd te zijn: boeken die je in de bibliotheek van het seminarium niet kon vinden waren vaak aanwezig in Firestone Library, de universiteitsbibliotheek 500 meter verderop, en omgekeerd. Men denke overigens ook niet gering over de bibliotheek van het seminarium. Dat is na die van het Vaticaan de grootste vrijstaande theologische bibliotheek ter wereld. Het is een genoegen om erin rond te wandelen, temeer daar men nog gewoon rechtstreeks bij de meeste boeken kan (in Nederland wordt zo'n 'open opstelling' helaas steeds meer een zeldzaamheid). Momenteel wordt de bibliotheek van het PTS ook nog een keer grootscheeps gerenoveerd en uitgebreid – het gaat vrijwel geheel tegen de vlakte en wordt van de grond af aan opnieuw opgebouwd, een project dat naar voren gehaald is in de tijd nu de tarieven van bouwbedrijven lager zijn vanwege de economische crisis, maar waar evengoed nog enorme bedragen mee gemoeid zijn.

Het seminarium onderhoudt ook banden met Princeton University, waar het klimaat de afgelopen tijd weer religievriendelijker geworden is (zoals bijvoorbeeld blijkt uit het feit dat de bekende lutherse systematisch theoloog Robert Jenson er colleges geeft). De academische atmosfeer in Princeton wordt verder bepaald door de aanwezigheid, enkele mijlen buiten het centrum, van het zogeheten *Institute for Advanced Study* (IAS), waar vanaf volgend jaar de Nederlandse fysicus Robert Dijkgraaf directeur van wordt. Dit instituut, vooral beroemd geworden doordat Einstein er gedurende de laatste decennia van zijn leven doceerde, heeft een vaste staf, maar richt zich vooral op academici van over de hele wereld die er een *sabbatical* doorbrengen. Het is zeker niet het

enige in zijn soort in de wereld, maar er zijn er ook weer niet heel veel. Ik weet van soortgelijke instituten in Berlijn, Stockholm en Stellenbosch. Voor wat betreft Nederland kan het NIAS te Wassenaar als een pendant gelden. Bij dit soort instituten kan men voor allerlei vakgebieden onderzoeksvoorstellen aan dragen, die bij goedkeuring leiden tot een verblijf (vaak van een jaar), waarbij men in principe de beschikking krijgt over woonruimte en een werkkamer, én over de nodige collega's om mee samen te werken.

Het Centrum voor Theologisch Onderzoek

Op zeker moment viel het de toenmalige voorzitter van het PTS, de uiterst actieve en succesvolle fondsenwerver James I. McCord (*President* van 1959-1983), op dat het IAS – ook al had Reinhold Niebuhr er in 1958 een jaar doorgebracht – in feite op geen enkele manier een theologisch programma kende, en ook geen theoloog in vaste dienst had. Het verhaal gaat dat hij daarop een gesprek met de leiding aanvraagde in de hoop hierin verandering aan te kunnen brengen. Hij kreeg echter te horen dat dit niet werd overwogen, aangezien theologie geen serieuze wetenschap was. Stampvoetend zou McCord daarop het Instituut verlaten hebben, bezwerend dat hij dan wel zelf een eigen instituut zou oprichten dat geheel gewijd was aan de studie van de theologie. Dat is dus enkele jaren later het *Center of Theological Inquiry* (CTI) geworden. In 1978 werd het opgericht, en in 1984 kon de speciaal voor het centrum gebouwde Luce Hall geopend worden. Dat gebouw is genoemd naar Henry J. Luce, oprichter van het blad *Time Magazine*, en samen met John Templeton (die de twaalf woningen aan Ross Stevenson Circle voor zijn rekening nam) de grootste geldschieter van het CTI.

Het CTI kan in principe twaalf theologen huisvesten – Luce Hall biedt elk van hen inderdaad een eigen werkkamer. Er zijn een tweekoppige directie en secretariële ondersteuning aanwezig. Eén van de directeuren is verantwoordelijk voor het werk van de inwonende leden (*resident members*), en organiseert wekelijks of tweewekelijks colloquia waarop de voortgang van hun werk besproken wordt. Ook is er een wekelijks een lunch, een thee-uurtje en een gemeenschappelijke *morning prayer*. Het CTI is een zelfstandig oecumenisch instituut dat formeel losstaat van het seminarium. Dat wil men ook graag, maar in de praktijk zijn er toch nog wel nauwe personele en financiële banden. De naam is nogal pretentieuze, vooral vanwege het 'of', maar de bedoeling daarvan is niet te suggereren dat men het mondiale centrum van theologisch onderzoek zou vormen – de droom was destijds juist dat er meer van dit soort centra op plaatsen binnen en buiten de VS zouden verrijzen. Sinds de oprichting in 1978 hebben meer dan driehonderd theologen (of academici uit aanpalende gebieden) een periode aan het CTI doorgebracht, onder wie ook

Nederlanders als E. Noort, H. Reinders, J. Muis, C. van der Kooi, H.J. Paul (zoon van M.J., lid van de Advisory Board van dit tijdschrift) en W.B. Drees – en nu maar hopen dat ik niemand vergeet.

Kerk en politiek in de Amerikaanse cultuur

Een verblijf van bijna een jaar in de VS biedt ook gelegenheid om de cultuur enigszins te leren kennen – al blijft veel ervan natuurlijk ook dan nog vreemd en verborgen. Ik eindig met enkele voorzichtige observaties over de situatie waarin kerk en theologie zich bevinden in vergelijking met die in Nederland en West-Europa. Enerzijds gaat de secularisatie ook aan de VS niet voorbij. De *mainline churches* verliezen zonder uitzondering leden, en soms in rap tempo. De kerkgang (niet per se de religiositeit) onder jongeren neemt geleidelijk aan af. Het atheïsme manifesteert zich krachtig, zeker ook in een tamelijk liberale universiteitsstad als Princeton is. Toch is het allemaal niet – of in elk geval nog niet – zo dramatisch als in onze context. Dat heeft als ik het goed zie met verschillende dingen te maken.

Allereerst zijn de kerken nog altijd veel duidelijker zichtbaar in de samenleving. Dat is alleen al letterlijk het geval, bijvoorbeeld door de *vans* (bestelbussen) van diverse kerkgenootschappen die het straatbeeld mede bepalen. Maar het is ook het geval doordat kerken actief zijn in sociaal werk. In ‘onze’ kerk in Princeton mochten we elke zondag gaven in natura meenemen voor mensen die even verderop in Trenton, de hoofdstad van New Jersey, in armoede leefden. De kerken springen wat dat betreft al van meet af aan in het gat dat de overheid laat vallen als het gaat om de sociale voorzieningen. Ze voegen zodoende de daad bij het woord, en dat draagt bij aan hun authenticiteit en aanwezigheid in de samenleving.

Verder betekent de stringente scheiding van kerk en staat die na verloop van tijd in de VS werd ingevoerd dat de kerk vooral een zaak van vrijwilligers is, niet van eeuwenoude instituten waarin de macht van het *establishment* zich manifesteerde, zoals dat in Europa het geval was. Bij ons ging en gaat kerkverlating vaak hand in hand met algehele afkeer van gevestigde instituties, en vindt ze vaak ook pas relatief laat plaats, als men werkelijk los raakt van de sociaal-psychologische invloed die zo’n instituut toch nog blijft uitoefenen. Amerikanen veranderen veel gemakkelijker en vaker van kerkgenootschap dan in Nederland gebruikelijk is; het hele volkskerkelijke idee van een ‘kerk als moeder’ is er hoegenaamd onbekend (men zie in dit verband ook de kerkvisie van iemand als prof. James Kennedy, die duidelijk door diens Amerikaanse achtergrond is gestempeld). Zoals er in de economie een vrije markt is, zo is dat ook het geval op het terrein van religie. De concurrentie is er vaak ook nauwelijks minder groot. Die heeft er echter wel toe geleid, dat

ook veel *mainline churches* inmiddels heel goed ingesteld zijn op het ontvangen van buitenstaanders en gasten. In de liturgie is in alles aan hen gedacht, en één van de dingen die je bij terugkomst in Nederland opvallen, is dat het hier op dit gebied vaak zo klunzig en amateuristisch eraan toegaat, met microfoons die het begeven, gasten die niet mee kunnen zingen, kerken die niet publiek maken wat ze eigenlijk doen et cetera. Nu moet hier eerlijkheidshalve wel bij vermeld worden dat Amerikaanse kerken behalve predikanten, pastores, jongerenwerkers en een *Director of Music* vaak ook nog een behoorlijke ondersteunende staf in dienst hebben om de praktische gang van zaken goed te regelen. Er valt veel te organiseren en Amerikanen zijn er goed in; maar ze hebben er ook de nodige financiële offers voor over.

Daarnaast vormt het christelijk geloof ook intellectueel in veel kringen bepaald niet een bij voorbaat achterhaalde positie. Toonaangevende intellectuelen die een belangrijke rol spelen in het publieke debat schamen zich niet voor hun christen-zijn uit te komen – iemand als Cornell West is hier een goed voorbeeld. En doordat het politieke bestel niet ingericht is langs levensbeschouwelijke zuilen, is de invloed van christenen op het politieke leven vermoedelijk aanzienlijk groter dan in Nederland. Zowel de Democratische als de Republikeinse Partij is immers gedwongen rekening te houden met de wensen van christenen, zij het dat elk dat op eigen wijze doet. De tegenstellingen in de samenleving zijn momenteel ontstellend scherp, en verdelen ook de christelijke gemeenschap. Kerken deelt men soms niet zozeer in langs de lat van orthodox tot liberaal, maar veelmeer aan de hand van de vraag of ze democratisch of republikeins gezind zijn. Voor een Nederlander blijft het politieke schouwspel dat de VS te zien geeft enerverend. Het wordt met nog meer passie maar ook nog meer agressie gespeeld dan hier in Nederland. De Tea Party is daarbij het meest in het oog springende tijdsverschijnsel. Evangelische christenen roepen enerzijds sympathie op door de onversneden wijze waarop ze opkomen voor christelijke waarden, maar spelen anderzijds soms ook een onbegrijpelijke rol op sociaal-economisch gebied. Als de Tea Party haar zin krijgt, draaien de armen op voor de rekening van de huidige crisis en gaan de rijken die haar veroorzaakt hebben vrijuit.

Het blijft dus wel een samenleving met bedenkelijke en kwalijke kanten. Maar er zijn nog altijd grote kansen voor kerk, zending en theologie, en het is wat mij betreft ontzettend spannend of de VS uiteindelijk alsnog massaal het ontkersteningstraject van Europa zal inslaan (bij immigrantenbevolkingen vinden veranderingen immers vaak een jaar of vijftig later plaats), of dat men blijvend in staat zal zijn de secularisatie-these naar het rijk der fabelen te verwijzen. Het kan nog beide kanten op gaan. Veel onderzoeksbureau's meten een teruggang van christelijke invloeden. Maar de betrokkenheid bij kerk en

christelijk geloof in een stad als New York bleek onlangs juist weer verrassend te zijn gegroeid, en dat kwam niet alleen door de aanslagen op de Twin Towers. Europese seculiere academici kunnen zich dan ook nog steeds enorm opwinden over de mate waarin het christelijk geloof het openbare leven in de VS blijft beïnvloeden. Een saillant voorbeeld is het recente boek *Jezus in Amerika* (De Bezige Bij, 2011) van de Antwerpse docent Geert Lernout, waarin geen enkele moeite wordt gedaan om feiten, meningen en atheïstische retoriek ordentelijk van elkaar te scheiden. Wie de achtergronden van het Amerikaanse christendom wil begrijpen, kan dan beter elders terecht, zoals in het oeuvre van de evangelicale kerkhistoricus Mark A. Noll (Wheaton College). Zijn fijnzinnige *The Work We Have to Do. A History of Protestants in America* (OUP 2002) bijvoorbeeld plaatst de feiten in een kader dat recht doet aan het zelfverstaan van degenen die het object van onderzoek vormen. Het boek wordt nergens hagiografisch, daar is Noll teveel nuchter historicus voor, maar je proeft tussen de regels door wel de sympathie en warmte waarmee het geschreven is. Op ingehouden wijze laat Noll dan toch maar zien wat het geloof vermag.

Hoe het ook zij, het was een bijzonder voorrecht om de frisse lucht van dit land, de *spirit of freedom* een tijd te mogen inademen, de enorme ruimten te ervaren die de Pilgrim Fathers zonder het te weten openlegden, en kennis te maken met de bijzondere weg die de Here God in dit continent met zijn kerk is gegaan en nog gaat.